

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 053 «Психологія»
за освітньою програмою «Психологія»
на тему: «Сучасні особливості кіберкомунікації серед учнівської молоді»

Виконавець:

студентка центру заочної та
вечірньої форм навчання

Шинкаренко Анна Володимирівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

Д. ПСИХОЛ. Н.
(науковий ступінь, вчене звання)

Асєєва Юлія Олександрівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток інтерактивних технологій, науково-технічного прогресу, життя в умовах пандемії та карантинних обмежень детермінованих COVID-19, призводить до активного використання Інтернету, комп'ютерів, гаджетів та інших електронних девайсів не лише у професійній сфері, а і в повсякденному житті. Швидко прогресуючий процес всесвітньої діджиталізації, гаджеталізації та впровадження інформаційних технологій в життя людини має як позитивні аспекти для її розвитку, так і негативні, зокрема, поширеність залежності від Інтернету, комп'ютеру, різноманітних гаджетів та електронних девайсів.

У період сьогодення, коли науково-технічний прогрес бурхливо і стрімко розвивається важко уявити своє життя без комп'ютера, Інтернету, телефону та інших електронних девайсів. Наслідком науково-технічної революції стало народження нового соціокультурного середовища, окрім матеріальної реальності набирає масштабності нова інформаційна реальність – реальність кіберпростору. За даними опитування Wearesocialта Hootsuite кількість людей у всьому світі, що працювало в Інтернеті, зросло до 4,54 мільярда, збільшившись на 7% (298 мільйонів. нових користувачів) у порівнянні з січня 2019 року, з них налічувалося 3,80 мільярда користувачів соціальних мереж, і це число збільшилося більш ніж на 9 % (321 мільйон нових користувачів) в порівнянні з минулим роком, слід зауважити, що більшу частину яких склали діти, підлітки та молодь [1].

Світ кіберпростору породив новий вид адиктивних способів особистісної реалізації – комп'ютерну залежність, що включає велику кількість проблем залежної поведінки і контролю над потягами. Найбільшу кількість залежних експерти налічують серед представників вікової групи від 14 до 24 років, однак дана проблема набуває обертів і серед інших вікових груп.

З урахуванням постійно наростаючого технічного прогресу, проблема Інтернет-залежності набирає свого поглиблення й розширення своїх меж, особливо вразливою категорією стає молодь. Процес впровадження інтерактивних технологій має як позитивні аспекти – розвитку соціуму, так і не слід нехтувати його негативними наслідками – поширенню залежності від різноманітних гаджетів та електронних девайсів. Кіберадикція як залежність людини від середовища, створеного за допомогою комп'ютерних, цифрових технологій та засобів мобільного зв'язку набуває все більших обертів у сучасному суспільстві. Сьогодні Інтернет вже став невід'ємною частиною життєдіяльності людини і все складніше стає в сучасному світі зберігати баланс між реальністю та кіберпростором без шкоди для здоров'я та свого соціального життя. Соціальне становлення особистості протікає у двох площинах матеріальній та кібер-реальності кожна з них дозволяє особистості реалізовуватись в своїх різноманітних проявах, проте кіберпростір більш привабливий, оскільки дозволяє примірити значно більше образів власного «Я», відмовитись від спілкування, зв'язків з небажаними особами тощо. Тому вже зараз масштаби Інтернет-залежності настільки суттєві, що її виділяють у низку нових залежностей, котрі суттєво впливають на становлення молоді і суспільства в цілому.

Проблематика такого виду залежностей стала активно вивчатись педагогами, філософами, соціологами, психологами, психіатрами та іншими науковцями різноманітних галузей, що підкреслює її мультидисциплінарність. Інтернет залежність, комп'ютерну залежність та кіберадикції як феномен залежної поведінки досліджували: К.В. Аймедов, О.Н. Арестова, Ю.О. Асеева, Е.П. Белінська, Т.Ю. Больбот, А.Е. Войскунского, С.І. Ворошилін, А.Е. Жічкіна, Е.В. Змановская, А.Ю. Єгоров, М.С. Кисельова, Н.В. Коритнікова, Ц.П. Короленко, М. Коул, Е. Мельник, Е.А. Репринцева, А.В. Худяков, М.Д. Griffiths, S.E. Caplan, K. Young, M. Cole, J. Jacobson та ін. Слід зауважити, що даний вид адикції розглядається не лише в психологічній площині, а стає об'єктом медицини, вивчається симптоматика та йде активний пошук лікувальних та реабілітаційних програм.

Однак, до теперішнього часу не існує чіткої класифікації даного виду нехімічної залежності, більшість психодіагностичного інструментарію для виявлення кіберадикцій адаптована, а не створена з урахуванням менталітету і соціокультурних особливостей адиктів. Недостатньо описана симптоматика та анамнез, не достатньо чітко виявлені критерії розмежування Інтернет-адикцій, комп'ютерних адикцій, ігрової залежності, а деякі нові види кіберадикцій взагалі ще недостатньо вивчені і невраховані міжнародними класифікаторами хвороб.

Об'єкт дослідження – психологічні особливості кіберадикції.

Предмет дослідження – психологічні особливості кіберкомунікативної адикції серед учнівської молоді.

Метою дослідження є особливості кіберкомунікативної адикції серед молоді.

Для досягнення мети дослідження, необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- здійснити теоретичний аналіз проблеми кіберадикцій в сучасних теоретико-методологічних та науково-практичних джерелах;
- визначити відповідний меті дослідження психодіагностичний інструментарій;
- проаналізувати особливості прояву кіберадикцій серед учнівської молоді;
- дослідити індивідуально-психологічні особливості та взаємовідносини із батьками осіб із кіберкомунікативною адикцією;
- провести кількісний та якісний аналіз результатів емпіричного дослідження.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження було використано наступні методи.

Теоретичний аналіз та узагальнення існуючих досягнень із обраної проблематики.

Психодіагностичний метод дослідження, включав: напівструктуроване інтерв'ю, бесіди та певний психодіагностичний інструментарій який включив наступні методики:

1. Для вивчення індивідуально-психологічних характеристик особистості: «Багатофакторний особистісний опитувальник Р. Кеттела (16 PF - опитувальник)», опитувальник «Відношення підлітків до батьків (Є. Шафер)»

2. Для комплексної оцінки адитивного статусу респондентів: Тест Інтернет-залежність Кімберлі Янг; «Тест кіберкомунікативна залежність» А. В. Тончевої.

3 метою обробки емпіричних даних та побудови висновків було використано методи математико-статистичної обробки даних (t-критерій Стьюдента, кореляційний аналіз К. Пірсона).

Обсяг і структура роботи: Дипломна робота складається зі вступу, двох основних розділів та п'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (171 найменування) та додаток. Загальний обсяг дипломної 88 сторінки, матеріали проілюстровано 13 малюнками та 5 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і методи дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження сучасних особливостей кіберкомунікації» розкрито: сутність поняття феномену кіберкомунікації; психологічні особливості перебування у віртуальному просторі (кіберсоціалізації) у юнацькому віці; проаналізовано сучасні класифікації та детермінанти кіберадикцій.

У другому розділі «Емпіричне дослідження особливостей кіберадикцій серед учнівської молоді» описує дизайн та методики які використані в емпіричному дослідженні, розкриває результати власного дослідження, вказує на особливості впливу батьківського виховання на розвиток Інтернет-залежності та надає аналіз виявлених індивідуально-психологічні особистісних характеристик притаманних учнівської молоді із кіберкомунікативною залежністю.

В результаті емпіричного дослідження визначено, що особи із кіберкомунікативною залежністю мають нижчі комунікативні та інтелектуальні здібності, вони менш емоційно стійкі та не сміливі у налаштуванні соціальних контактів, мають підвищену тривожність. Слід підкреслити, що особи із кіберкомунікативною залежністю часті не знаходять чи невідчувають підтримки в сім'ї, відчувають ворожість, непорозуміння, при цьому вони не вміють в реальному житті налаштовувати соціальні контакти, в них підвищена тривожність, як результат, вони і потрапляють в групу ризику виникнення залежності від кіберпростору.

ВИСНОВКИ

Здійснено теоретичний аналіз проблеми кіберадикцій в сучасних теоретико-методологічних та науково-практичних джерелах. Визначено сутність поняття феномену кіберкомунікації і психологічні особливості перебування у віртуальному просторі (кіберсоціалізації) у юнацькому віці. Визначено ієрархічно-процесуальний характер розвитку кіберадикцій, детермінанти та типологічні характеристики кіберадикцій. Зазначено, що основні ознаки кіберадикцій відповідають універсальним критеріям всіх варіантів адикцій: особливість, «надцінність»; зміни настрою; зростання толерантності; симптоми відміни; конфлікт з оточуючими і самим собою; рецидив. Підкреслено, що основними наслідками впливу кіберадикцій є неможливість суб'єктивного

контролю за використанням кіберпростору, соціально-психологічна дезадаптація, зміни в усіх сферах особистості.

Проаналізувавши сучасні надбання можна вказати, що комп'ютерна залежність, Інтернет-залежність і кіберадикція в рамках медико-психологічних концепцій визначаються як форми адиктивної поведінки, психічні розлади, що впливають на процес життєдіяльності особистості та мають процесуальний характер й різні варіанти прояву.

Визначено відповідний меті дослідження психодіагностичний інструментарій. З метою комплексної оцінки адитивного статусу респондентів: Тест Інтернет-залежність Кімберлі Янг; «Тест кіберкомунікативна залежність» А. В. Тончевої. Для вивчення індивідуально-психологічних характеристик особистості було обрано: «Багатофакторний особистісний опитувальник Р. Кеттела (16 PF -опитувальник)», опитувальник «Відношення підлітків до батьків (Є. Шафер)».

З метою вирішення поставлених завдань дослідження нами було проведено емпіричне дослідження учасниками якого були студенти різноманітних закладів вищої освіти міста Одеси у кількості 64 особи, із них 38 дівчат, 26 хлопців, у віковій категорії від 18 до 21 років.

Проаналізувавши прояви кіберкомунікативної залежності встановлено, що низький рівень кіберкомунікативної залежності був характерний для 42,18 % опитаних, середній рівень виявлено у 29,31% опитаних, високий – у 28,50 % опитаних. За результатами тесту на Інтернет-залежність Кімберлі Янг в адаптації В.О. Бурової (В.О. Лоскутової, 1999 р.) встановлено, що більшість опитаних становлять звичайні користувачі Інтернету – 41,22 % опитаних, мають деякі проблеми, пов'язані з надмірним захопленням Інтернетом, 30,28% опитаних, а виявлена Інтернет-залежність у 28,50 % опитаних.

Завдяки проведеному кореляційному аналізу за К. Пірсоном був встановлений високий рівень взаємозв'язку шкал тестів К. Янг та А.В. Тончевої. Тому на одному із етапів експериментального дослідження за допомогою методик «Тест-опитувальник на наявність Інтернет-адикції (Кімберлі Янг)» та «Тест кіберкомунікативна залежність» А. В. Тончевої вибірка сукупність була поділена на дві групи: основна – які мають прояви залежності (n=37), контрольна – без проявів залежності (n=27). До контрольної групи увійшло 18 дівчат та 9 хлопців, до основної 18 дівчат і 19 хлопців.

Дослідивши вплив установок, поведінки і методів виховання очима дітей, ми виявили тісний зв'язок між ними та Інтернет й кіберкомунікативною залежністю серед учнівської молоді. Порівнюючи результати основної і контрольної групи, ми бачимо, що представники основної групи оцінюють позитивний інтерес батьків до них низьким, а ворожість високою на відміну від досліджуваних контрольної групи. Щодо автономності та директивності, то результати досліджуваних, також, показують певні відмінності. А саме, у основної групи вони значно вищі, ніж у контрольної. Щодо, непослідовності, то цей показник має майже однакові показники і різниця між групами не виявлена.

Отримані результати дозволяють нам говорити про те, що батьківські установки, методи виховання та їх поведінка відіграють велику роль у виникненні

та формуванні залежності від кіберпростору. Найбільш типові помилки сімейного виховання такі: дефіцит позитивного спілкування батьків з підлітками; відсутність у дорослих стійких власних позитивних моральних установок; організація життя в сім'ї не сприяє формуванню в дитини позитивних моральних звичок; батьки не знають і не розуміють внутрішнього світу своєї дитини. Сім'я, з точки зору висунутих до неї вимог, повинна максимально забезпечувати адаптацію її членів до умов суспільного життя, а коли цього не відбувається, то підлітки починають шукати себе десь в інших місцях, наприклад в кіберпросторі, що і підтверджують отримані нами результати. Користувач, що випробовує проблеми в реальному світі, поринаючи у віртуальне середовище намагається піти від психотравмуючої ситуації й компенсувати невдачі, які мали місце в його дійсному житті.

Отже, позитивний інтерес батьків до дітей, довірливі стосунки в сім'ї зменшують ризик виникнення Інтернет та кіберкомунікативної залежності в підлітковому віці, а от ворожнеча, автономність та директивність, навпаки, підвищують його.

При дослідженні індивідуальних особливостей встановлено, що такі фактори, як комунікабельність, інтелектуальність, емоційна стійкість, сміливість у встановленні соціальних контактів та тривожність мають тісний зв'язок з кіберкомунікативною залежністю у учнівської молоді. За результатами нашого дослідження було встановлено, що особи із основаної групи мають нижчі комунікативні та інтелектуальні здібності, вони менш емоційно стійкі та не сміливі у налаштуванні соціальних контактів. При цьому тривожність у залежних осіб значно вища, ніж у не залежних.

Узагальнюючі результати психодіагностичного дослідження можна зазначити, що особи із кіберкомунікативною залежністю мають нижчі комунікативні та інтелектуальні здібності, вони менш емоційно стійкі та не сміливі у налаштуванні соціальних контактів, мають підвищену тривожність. Слід підкреслити, що особи із кіберкомунікативною залежністю часті не знаходять чи невідчувають підтримки в сім'ї, відчують ворожість, непорозуміння, при цьому вони не вміють в реальному житті налаштовувати соціальні контакти, в них підвищена тривожність, як результат, вони і потрапляють в групу ризику виникнення залежності від кіберпростору.

Таким чином мета та завдання дослідження є досягнутими.